

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»**

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДИФЕРЕНЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

для студентів

Освітньої програми:	Психологія
Рівня вищої освіти:	першого (бакалаврського)
на здобуття освітнього ступеню:	бакалавра
за спеціальністю:	053 Психологія
галузі знань:	05 Соціальні та поведінкові науки

Робоча програма: «Диференційна психологія» для студентів рівня вищої освіти першого (бакалаврського), що навчаються за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Розробник: канд. психол. наук, Яцюрин А.О.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології

Протокол від «27» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри _____ доц. Михальчук Ю.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією педагогічного факультету

Протокол від «27» серпня 2020 року № 1

Голова _____ (підпис) (прізвище та ініціали)

Гарант освітньо-професійної програми «Психологія» зі спеціальності 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки рівня вищої освіти першого (бакалаврського)

доц. Мороз О.І. _____ (підпис)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Рівень вищої освіти, Галузь знань, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3/ 3 Загальна кількість годин (денна/заочна форми навчання) – 90/90 Кількість змістових модулів – 1	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) спеціальність: 053 Психологія (код і назва спеціальності) галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки	Нормативна	
		Рік підготовки:	
		2-й	2-й
		Семестр	
		3-й	3-й
		Лекції	
		16 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		год. 60	82 год.
		Індивідуальні завдання: год.	
		Вид контролю 3-й семестр: екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Диференційна психологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 053 Психологія за освітньо-професійною програмою Психологія.

Мета курсу «Диференційна психологія» - засвоїти сучасні уявлення про індивідуальні, типологічні та групові психологічні відмінності між людьми, ознайомитися з класичними та новітніми їх класифікаціями.

Завдання

- засвоєння студентами основних закономірностей індивідуальних проявів психіки, ознайомлення з індивідуальними відмінностями в поведінці та діяльності, вивчення впливу соціального оточення та культури на прояв індивідуальних ознак.
- отримання студентами навичок діагностики проявів індивідуальних відмінностей в психіці та поведінці;
- закріплення практичних навичок диференціації індивідуальних відмінностей;
- формування у студентів використання набутих знань в майбутній професійній діяльності.

Під час лекційних та практичних занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти, майбутні психологи, **набувають таких програмних компетентностей: ЗК (загальні компетентності), СК спеціальні (фахові, предметні) компетентності.**

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел

Результати навчання за дисципліною

Опанувавши дисципліну «Психологічна служба в системі освіти», студенти повинні мати такі **програмні результати навчання:**

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. ДИФЕРЕНЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА ВИВЧЕННЯ ЛЮДИНИ

Диференційна психологія як наука: її предмет, специфіка, історія, методи

1. Предмет та завдання диференціальної психології.
2. Дослідження індивідуальних відмінностей в ранніх психологічних теоріях.
3. Передумови виникнення диференціальної психології: експериментальна психологія і біологія.
4. Основні диференціально-психологічні конструкти.
5. Диференційно-психологічна парадигма у вивченні людини.
6. Принципи формального підходу до індивідуальності.
7. Компоненти структури індивідуальності.
8. Елементи індивідуальності та їх інтеграція в цілісну структуру.
9. Ендофактори та екзофактори у детермінації міжіндивідуальної варіативності.

Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.

Тема 2. ВЗАЄМОДІЯ ФАКТОРІВ СПАДКОВСТІ І СЕРЕДОВИЩА ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ

1. Фактор спадковості як обмежуюча умова розвитку організму.
2. Поняття оточуючого середовища.
3. Взаємовплив спадковості і середовища.
4. Найбільш поширені помилкові стереотипи щодо впливу спадковості і середовища.
5. Поведінка, що не є результатом навчання.
6. Тілобудова і поведінка.
7. Історико-психологічний аналіз поняття темпераменту.
8. Типологія темпераменту.
9. Властивості нервової системи як передумова темпераменту.
10. Розвиток темпераменту в контексті психогенетичних і лонгітюдних досліджень.

Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.

Тема 3. ЗДІБНОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТ У СТРУКТУРІ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ

План:

1. Проблема задатків, здібностей та інтелекту у диференційній психології.
2. Загальні інтелектуальні здібності.
3. Характеристика текстологічних підходів до інтелекту.
4. Стійкість інтелектуальних вимірювань.
5. Інтелект у структурі індивідуальних властивостей.
6. Спадковість і середовище у в детермінації інтелектуальних

Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.

Тема 4. ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВИХ І ВІКОВИХ ВІДМІННОСТЕЙ

План:

1. Статеві відмінності у прояві властивостей нервової системи і темпераменту.
2. Статеві відмінності в емоційній сфері.
3. Відмінності у здібностях чоловіків і жінок.
4. Особистісні відмінності чоловіків і жінок.
5. Гендерні особливості поведінки.

Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.

Тема 5. ДИФЕРЕНЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ХАРАКТЕРУ

План:

1. Місце характеру у структурі індивідуальності.

2. Характер та інші властивості індивідуальності.
3. Структура характеру.
4. Зв'язок характеру і темпераменту.
5. Поняття про Я-концепцію.
6. Поняття про самооцінку.

Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.

Тема 6. ОСОБИСТІСНІ ФАКТОРИ ПОВЕДІНКОВИХ ВІДМІННОСТЕЙ

План:

1. Особистість: диференційно-психологічний аспект.
2. Концепція особистісних рис. Теорії особистісних факторів.
3. Ієрархічна організація особистості.
4. Формально-динамічна модель особистості.
5. Функціональна особистість.

Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Диференційно-психологічна парадигма вивчення людини		2	2			10		2				12
Тема 2. Взаємодія факторів спадковості і середовища як основна передумова індивідуальних відмінностей.		2	4			10						14
Тема 3. Здібності та інтелект у структурі індивідуальності.		4	2			10			2			14
Тема 4. Особливості статевих і вікових відмінностей.		4				10						14
Тема 5. Диференційно-психологічні аспекти характеру.		2	4			10						14
Тема 6. Особистісні фактори поведінкових відмінностей		2	2			10		2	2			14
Усього годин	90	16	14			60	90	4	4			82

5.Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Диференційно-психологічна парадигма вивчення людини	2
2.	Тема 2. Взаємодія факторів спадковості і середовища як основна передумова індивідуальних відмінностей.	4
3.	Тема 3. Здібності та інтелект у структурі індивідуальності.	2
4.	Тема 4. Особливості статевих і вікових відмінностей.	
5.	Тема 5. Диференційно-психологічні аспекти характеру.	4
6.	Тема 6. Особистісні фактори поведінкових відмінностей	2
	Разом	14

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Диференційно-психологічна парадигма вивчення людини	10/12
2.	Тема 2. Взаємодія факторів спадковості і середовища як основна передумова індивідуальних відмінностей.	10/14
3.	Тема 3. Здібності та інтелект у структурі індивідуальності.	10/14
4.	Тема 4. Особливості статевих і вікових відмінностей.	10/14
5.	Тема 5. Диференційно-психологічні аспекти характеру.	10/14
6.	Тема 6. Особистісні фактори поведінкових відмінностей	10/14
	Разом	60/84

7. Індивідуальні завдання.

Предмет і методи диференційної психології
Конституційні і факторні теорії темпераменту
Вивчення темпераменту у школах В. Мерліна, Я. Стреляу, Б. Теплова і В. Небиліцина
Складання звіту «Формально-динамічні властивості індивідуальності» за результатами тестування на основі методик В. Русалова, Я. Стреляу, Е. Ільїна, Г. Хейманса – Р. Ле Сенна, Г. Айзенка, що проводилося самостійно і на семінарсько-практичних заняттях.
Відмінності в емоційних проявах. Емоційність особистості. Генезис емоційності. Емоційна і соціокультурна адаптація. Типи темпераментів за вираженням емоційності. Емоційно стабільні – нестабільні типи. Модальні емоційні типи. Оптимісти, песимісти та сором'язливі особистості. Сентиментальні, емпатійні, совісні, образливі, гнівні, агресивні, ревниві та зависні категорії людей.
Мотиваційні відмінності. Індивідуальні особливості мотивації. Допитливість як індивідуальна особливість особистості. Стель та мотивація. Мотивація досягнень успіху. Відмінності в самооцінці та рівні домагань. Навіюваність, конформність, негативізм як індивідуальні особливості, що впливають на процес мотивації. Індивідуальність виразу прагнення до досягнення цілей.
Теоретичні та емпіричні класифікації особистості і характеру. Особливості типологічного підходу у вивченні особистості. Класифікація особистостей О. Ф. Лазурського, загальна характеристика, основний

принцип. Поняття про ендопсихіку та екзопсихіку. Поділ особистостей за психічним рівнем, ознаки підвищення психічного рівня. Співвідношення між енд- та екзопсихікою на різних рівнях. Характеристика чистих типів нижчого, середнього та вищого психічних рівнів. Психологічні типи за К. Г. Юнгом. Поняття про екстраверсію та інтроверсію: установка свідомості та несвідомого. Психічні функції: мислення, почуття, відчуття, інтуїція. Рациональні та ірраціональні функції. Первинна, допоміжна та підпорядкована функції. Характеристика психологічних типів: мисленнєвих, почуттєвих, відчуттєвих, інтуїтивних.
Індивідуально-класові відмінності Класові відмінності в поведінці. Класові відмінності та діяльність. Показники соціально-психологічних характеристик дітей з різних класів. Етнічні сім'ї та виховання дітей. Громадська діяльність та класові відмінності. Класові відмінності та соціальна адаптація. Інтереси та установки різних людей.

Завдання для опрацювання тем дисципліни

Назва теми	Зміст завдання для відпрацювання пропущених занять і невиконаних завдань	Форми контролю	Література	Кількість балів
Тема 1. Диференційно-психологічна парадигма вивчення людини	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Конспект, здійснити порівняльний аналіз вивчення людини. Розробити контрольні тести до теми (20 одиниць)	Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.	10
Тема 2. Взаємодія факторів спадковості і середовища як основна передумова індивідуальних відмінностей.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Експрес опитування, анотування основних джерел з теми.	Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,20,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.	10
Тема 3. Здібності та інтелект у структурі індивідуальності.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Доповідь, Есе «Здібності та інтелект у структурі індивідуальності»	Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.	10

Тема 4. Особливості статевих і вікових відмінностей.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Експрес опитування Презентація «Особливості статевих і вікових відмінностей людини»	Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,9,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.	10
Тема 5. Диференційно-психологічні аспекти характеру.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Доповідь «Диференційно-психологічні аспекти характеру.» Анотування основних джерел з теми	Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,9,10,15,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.	10
Тема 6. Особистісні фактори поведінкових відмінностей	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Експрес опитування, Презентація на тему «Особистісні фактори поведінкових відмінностей», «Індивідуально-класові відмінності»	Література: основна: 2,3,5,7,9,12 додаткова: 1,5,7,9,27. Інформаційні ресурси в інтернеті: 1-8.	10

7.Методи навчання і прийоми навчання

I. Організація, самоорганізація та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

- за джерелом передання і сприймання навчальної інформації: словесні (розповідь, бесіда, лекція, пояснення, інструктаж) і практичні (вправи, алгоритмізація, практична робота);
- за ступенем самостійності мислення студентів: репродуктивні і творчі методи;
- за логікою передання і сприймання навчальної інформації: індуктивні (узагальнення), дедуктивні(конкретизація), аналітичні, синтетичні – навчальний аналіз, синтез, установлення причинно-наслідкових зв'язків;
- за ступенем керівництва навчальною роботою студентів: самостійна робота студентів, робота з книгою.

II. Стимулювання та мотивація навчально-пізнавальної діяльності

Дидактичні (ділові, ситуативно-рольові та ін.) ігри, навчальні дискусії, інтерактивні методи навчання

III. Контроль і самоконтроль, аналіз та оцінювання результатів навчання

Індивідуальне і фронтальне опитування, письмові контрольні роботи

8. Методи контролю

- Поточне тестування.

- Перевірка завдань самостійної роботи.
- Перевірка індивідуальної роботи.
- Поточний контроль.
- Семестрова форма контролю.

Питання до екзамену

1. Передумови виникнення диференціальної психології та історія її розвитку.
2. Предмет та завдання диференціальної психології.
3. Сильові характеристики мислення (когнітивні стилі).
4. Конституційні теорії темпераменту (типології Кречмера та Шелдона).
5. Властивості темпераменту, виділені школою Б. М. Теплова В. Д. Небиліцина.
6. Регулятивна теорія темпераменту Яна Стреляу.
7. Концепція структури темпераменту В. М. Русалова.
8. «Я-концепція» як центральне утворення характеру.
9. Самооцінка в структурі характеру.
10. Індивідуальні відмінності у здібностях людини.
11. Сутність інтелектуального коефіцієнту IQ.
12. Відмінності в інтелекті, обумовлені спадковими факторами та соціокультурним середовищем.
13. Поняття емоційного інтелекту (коефіцієнт EQ).
14. Поняття стилю у сучасній психології. Типологія стильової поведінки. 15. Особливості когнітивного стилю та характеристика його параметрів. 16. Індивідуальний стиль діяльності.
15. Концепція стилю людини О. В. Лібіна. Атрибутивні стилі.
16. Поняття особистісної риси, запропоноване Г. Олпорттом.
17. Механізми виникнення особистісних рис: нейрофізіологічні (І.П. Павлов, А. Айзенк), фіксація установок (В.Г. Норадізе).
18. Характеристика факторних теорій особистості (Р. Кеттел, А. Айзенк). 22. Концепція інтегральної індивідуальності В. С. Мерліна.
19. Статеві відмінності та соціальні стереотипи.
20. Статеворольова поведінка людини (за П. П. Горностасем).
21. Назвіть історичний етап розвитку диф. психології на якому вона стала окремою наукою.
22. Хто засновник диференціальної психології?
23. Наведіть приклади психогенетичних методів.
24. Назвіть загальнонаукові методи дослідження.
25. Який метод дослідження ви використаєте для аналізу впливу генетики та середовища на розвиток психологічних якостей?
26. Назвіть види індивідуальних каналів відчуттів.
27. Дайте визначення диференціальної психології.
28. Назвіть стилі реагування на ситуацію.
29. Дайте визначення копінг-стратегій. Наведіть приклади.
30. Назвіть три види відмінностей, які вивчає диференціальна психологія.
31. Поясніть поняття «атрибутивні стилі», назвіть їх види.
32. Назвіть основні складові атрибутивного стилю (структура).
33. Назвіть основні стилі вирішення конфліктів.
34. Дайте характеристику особам з провідними візуальним, аудіальним, кінестетичним каналами сприймання.
35. Опишіть три етапи розвитку диференціальної психології.
36. Розкрийте основні передумови появи диференціальної психології.
37. Дайте ґрунтовну характеристику історичних методів дослідження.
38. Дайте загальну характеристику психогенетичних методів дослідження..
39. Поясніть параметри індивідуальності (компенсаторності, оптимальності, результативності і адаптивності).

40. Розкрийте специфіку використання формального підходу.
41. Розкрийте специфіку використання інтегрального підходу.
42. Поясніть, що спільного та відмінного між копінг-стратегіями та механізмами психологічного захисту. Обґрунтуйте свою думку.
43. Розкрийте теорію темпераменту за В. М. Русаловим (3 блоки).
44. Поясніть когнітивні стилі: полезалежність-полenezалежність, аналітичність-синтетичність.
45. Поясніть когнітивні стилі: абстрактність-конкретність, концептуальна інтегрованість-дезінтегрованість.
46. Назвіть складові 3-х факторної моделі особистості за А. Айзенком.
47. Дайте визначення копінг-стратегій. Назвіть відомі вам.
48. Як визначається інтелектуальний коефіцієнт IQ (формула).
49. Назвіть відомі вам когнітивні стилі.
50. Дайте визначення концептуальної інтегрованості.
51. Дайте визначення андрогінності.
52. Які параметри стилю були виділені О.В. Лібіним?
53. Концепція інтегральної індивідуальності В. С. Мерліна (основні положення).
60. Назвіть причини відхилень у статево-рольовій поведінці.
54. Дайте визначення поняття «психомоторний стиль».
55. Поясніть поняття «графомоторика», наведіть приклади.
56. Визначте тип темпераменту за описом.
57. Визначте який канал сприймання інформації домінує у людини за описом.
58. Чим відрізняються теорії темпераменту Е. Кречмера та Шелдона?
59. Визначте тип темпераменту за описом (за т. Шелдона- Е. Кречмера).
60. Визначте стиль мислення за описом.
61. Визначте атрибутивний стиль за описом.
62. Який метод дослідження ви використаєте для вивчення психологічних особливостей відомої людини, наприклад М. В. Гоголя?
63. Підберіть методи дослідження для вивчення сім'ї.
64. Порівняйте теорії темпераментів І. П. Павлова та Гіпократ-К. Галена.
65. Порівняйте стратегії співробітництва та компромісу.
66. Назвіть основні стилі лідерства. Опишіть їх.
67. Підберіть метод дослідження для вивчення психічних особливостей власної дитини (довгостроковий).
68. Визначте стиль виховання за описом.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Екзамен

Поточне тестування та самостійна робота						Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1						40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6		
10	10	10	10	10	10		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку

90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Підручники.
2. Роздатковий матеріал. Фотографії, малюнки.
3. Мультимедійні засоби. Презентації.

12. Методичне забезпечення

Основна література:

1. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика: учебник для вузов. /Л. Ф. Бурлачук – СПб.: Питер, 2007. – 352 с.
2. Кондрашихина О. А. Дифференціальна психологія [Текст]: учебное пособие / О. А. Кондрашихина. - К: Центр учебной литературы, 2009. – 232 с.
3. Либин А. В. Дифференціальна психологія: наука о сходстве и различиях между людьми. – М., 2008.
4. Марцинковская Т. Д. История психологии [Текст]: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. / Т. Д. Марцинковская. - Москва : Академия, 2003. - 544 с.
5. Машков В. Н. Дифференціальна психологія человека. – СПб., 2008. 6. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М.,1986.
6. Мандель Б. Р. Дифференціальна психологія [Текст]: модульний курс / Б. Р. Мандель. – М.: Вузовський учебник: Инфра-М, 2012. - 313 с.
7. Палій А. А. Дифференціальна психологія [Текст]: навч. посіб. / А. А. Палій. - Київ: Академвидав, 2010. – 429 с.
8. Психологія індивідуальних відмінностей / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 720 с.
9. Психологія личности: Словарь-справочник / Под ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К.,2001.
10. Райгородский Д. Я. Психологія личности. Зарубежная психологія. [Текст]: Хрестоматія / Д. Я. Райгородский, 2002. - 512 с.
11. Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології [Текст] : навч. посібник / В. В. Рибалка., 2006. – 530 с.

Додаткова:

1. Кэлвин С. Теории личности [Текст]: учеб. пособие / Кэлвин С. Холл, Гарднер Линдсей; пер. с англ. И. Гриншпун., 1999. – 592 с.
2. Непомнящая Н.И. Психодіагностика личности: Теория и практика: Учебное пособие [Текст] / Непомнящая Н.И., 2001. - 192 с.
3. Практическая психодіагностика: Методики и тесты [Текст], 2004. - 672 с.
4. Райгородский Д. Я. Психологія личности.Зарубежная психологія. [Текст]: Хрестоматія / Д. Я. Райгородский. -, 2002. - 512 с.

5. Романовська Л. І., Подкоритова Л. О. Диференціальна психологія. – Львів: «Новий світ – 2000», 2016. – 235 с.
6. Собчак Л. Психология индивидуальности: Теория и практика психодиагностики [Текст] / Собчак Л., 2003. – 624 с.
7. Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека: [навч. посіб.] / Т. М. Титаренко, Т. О. Ларіна. – К.: Марич, 2009. – 76 с. – (Серія “Бібліотечка соціального працівника”).
8. Кречмер Э. Строение тела и характер. – М., 1995.
9. Леонгард К. Акцентуированные личности. – К., 1981.
10. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1977.
11. Леонтьев А. Н. О формировании способностей // Вопросы психологии. – 1960. – № 1. – С. 7-17.
12. Небылицин В. Д. Основные свойства нервной системы. – М., 1991.
13. Небылицин В. Д. Психофизиологические исследования индивидуальных различий. – М., 1976.
14. Русалов В. М. Атрибутивные стили и характер [Текст] / В. М. Русалов
15. Психологический журнал. – 2008. – № 4. – С. 44-53.
16. Русалов В. М. Опросник структуры темперамента. – М., 1990.
17. Смульсон М. Л. Психологія розвитку інтелекту. / М. Л. Смульсон – К.: Нора-друк, 2003. – 298 с.
18. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии. – М., 1981.
19. Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека: [навч. посіб.] / Т. М. Титаренко, Т. О. Ларіна. – К.: Марич, 2009. – 76 с. – (Серія “Бібліотечка соціального працівника”).
20. Хамитов Н. В. Одиночество женское и мужское: Опыт вживания в проблему. – М. : ООО «Издательство АСТ»; Харьков : «Торсинг», 2004. – 444 с.
21. Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума.
22. / М. А. Холодная – СПб.: Питер, 2004. — 384 с.
23. Шмаргун В. М. Інтелект і процеси соціалізації / Шмаргун В. М.// Соціальна психологія. – 2007. – №2. – С. 80-86
24. Циринг Д. А. Психодиагностика личностной беспомощности: проблемы и методы [Текст] / Д. А. Циринг, Е. А. Евстафеева // Сибирский психологический журнал. – 2011. – №41. – С. 111-120.
25. Юрченко В. І. Етнопсихологічні чинники формування образу «Я» особистості [Електронний ресурс] / В. І. Юрченко // Рідна мова 13 – С. 35-39. Доступ до ресурсу: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=pdf-rm-13.

Словники і довідники:

1. Словник-довідник психолога-консультанта/укл.:Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чапрак, С.К. Шандрук, І.І. Солійчук/ Наук. ред. В.Г. Панок .- Чернівці, «Рута», 2010.- 200 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті:

1. <https://www.megu.edu.ua/uk/osvitni-internet-resursy/>
2. [www .center- psycholog. org .ua](http://www.center-psycholog.org.ua)
3. <http://psychology-online.net/>
4. http://lib.prometey.org/?sub_id=34
5. http://www.twirpx.com/files/#files_psychology
6. <http://www.metod-kopilka.ru/shkolnomupsihologu.html>
7. <http://test.vin.com.ua/>
8. <http://studme.com.ua/psihologiya/default.htm>